

Гордаш А. М.,
Пічкур М. О.

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ПРОФЕСІЙНОГО МИТЦЯ

Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у вищих закладах освіти зорієнтована на формування його готовності до якісного виконання функцій художньо-педагогічної діяльності, що є спеціально організованим процесом естетичного виховання школярів. Специфіка цієї діяльності полягає в єдності художньої та педагогічної творчості, що опосередкована різними видами візуально-просторових мистецтв. Успішність її перебігу залежить від рівня педагогічної та художньої майстерності вчителя і має два аспекти взаємодії: учитель – учень та художник – учень. І, як наголошував великий Леонардо Да Вінчі, це зумовлює різнобічну розвиненість його особистості, котра володіє науками, ремеслами, мовами, мистецтвами.

Для художника-педагога мистецтво, водночас, постає освітнім простором, засобом навчання і виховання та галуззю творчої діяльності. Тому він неодмінно має бути майстром, маестро, метром, артистом, тобто фахівцем, який здатний навчити учнів прекрасному, заразити своїм горінням творити художні образи, переконати в тому, що якщо це цікаво йому, значить, може бути цікаво й іншим.

Визначити базис художньої майстерності як загальної категорії для професійних митців та вчителя образотворчого мистецтва дуже складно, оскільки такі закономірності, як світлотіньові та кольорові відношення, перспектива, взаємозв'язок форми і змісту та інші особливості композиції твору, а також психологічні особливості зорового сприйняття, інтерпретація дійсності, перебіг етапів творчого процесу в кожній особистості виявляються індивідуально. Однак автор праць з естетики Є. Громов в загальних рисах це поняття визначає як уміння бачити нове в реальному житті й глибоко аналізувати його засобами мистецтва, а також вільне володіння цими засобами і технікою мистецтва, поза яких не може виникнути художній твір [1, с. 51]. Проте, ця дефініція однаково стосується професійної діяльності художника будь-якої спеціалізації і педагога різних мистецьких дисциплін.

За твердженням О. Рудницької, майстерність – це особливий стан творчого самовираження, активності, різнопланового бачення ситуації,

її глибокого усвідомлення або розвиненої інтуїції [2, с. 13]. Тому, безсумнівно, художня майстерність неодмінно позначається атрибутами творчості, серед яких чільне місце посідає особливий психічний художньо-творчий стан, що супроводжується підвищеною активністю душевних сил та свідомих і підсвідомих процесів. Але без матеріалу певного виду мистецтва цього відбутися не може. У цьому контексті у внутрішньому світі майстра утворюється спеціалізований модуль свідомості, котрий функціонує як «душа матеріалу». Сам митець і художній матеріал у процесі спільної взаємодії мають специфічну мету і цінність. Окрім матеріалу, кожний вид мистецтва характеризується використовуваними в ньому художніми засобами, віртуозне володіння якими зумовлює продукування яскравого художнього образу, що засвідчує майстерність митця.

На переконання відомого радянського вченого і художника-педагога Є. Шорохова, художня майстерність являє собою досконале володіння зображувальною технікою, знанням, вміннями і навичками в образотворчій діяльності [4, с. 101]. Це той об'єктивний фактор, що зумовлює результативність праці професійного художника і вчителя образотворчого мистецтва. При цьому слід наголосити, що показником високого рівня цієї майстерності є здатність митця застосовувати в зображенні не лише найбільш придатні з відомих художніх засобів, але і знаходити зовсім нові засоби виразності. Та це не означає, що він може довільно залучити до мистецької практики і педагогіки щось чужорідне, котре органічним чином не зросло із самої художньої культури. Йдеться, насамперед, про передачу художньої майстерності від учителя до учня, що зумовлює виникнення традиційного поняття «школа» як способу навчання художньому ремеслу, манері, техніці групою художників зі спорідненою творчою позицією (наприклад, школа Бойчуків) чи окремими майстрами з їхніми учнями і послідовниками (приміром, школа Мурашка, Лопухова та ін.).

Зіставляючи сутність художньої майстерності професійного художника і вчителя образотворчого мистецтва, слід зазначити, що вони, безумовно, мають чимало точок дотику. Але для з'ясування специфіки цього поняття стосовно художника-педагога недоцільно запозичувати відповідні характеристики з творчої практики майстрів живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва чи дизайну. У цьому контексті заслуговує на увагу думка відомого радянського вченого в галузі художньої педагогіки В. Щербакова: «...художник висловлює судження про зріле мистецтво, а педагог до

того ж – і про процес розвитку...; культурний художник може багато дати талановитій людині, але педагог може плекати таланти і там, де їх здавалось би і немає» [5, с. 16]. Це свідчить про те, що місія художника-педагога значно ширша, ніж покликання митця продукувати об'єктивно ціннісні художні твори.

Відтак, художня майстерність учителя образотворчого мистецтва закономірно має творчо-діяльнісне підґрунтя. Ця важлива професійна якість неодмінно виникає на розвиненому естетичному сприйнятті об'єктів і явищ довкілля і мистецтва, сформованому вмінні мислити образами, глибокому розумінні специфіки мови різних видів і жанрів візуально-просторових мистецтв, володінні образотворчою грамотою, художніми техніками, смаком, стійкою мотивацією і силою волі до цілеспрямованого й активного продукування педагогічно значущих та об'єктивно ціннісних творів.

З огляду на пропоноване визначення, у своїй творчості вчитель образотворчого мистецтва має поєднувати риси, що притаманні професійному художнику і таланту педагога, реалізуючи при цьому свою індивідуальність. Якщо він володіє художньою майстерністю, то й здатний якісно організувати художньо-творчу діяльність учнів, оскільки надзвичайно тонко відчуває красу світу, уміє її відтворити словом, олівцем і пензлем, спроможний зацікавити дітей мистецтвом, розкрити їхні приховані здібності. Саме за таких умов, сприймаючи на виставках дитячі малюнки, глядачі помічають чимало талановитих учнів у класі такого педагога. Це не завжди вдається професійним художникам. Тому серед їх великої кількості лише небагатьом властивий художньо-педагогічний професіоналізм. Найчастіше вони стають трансляторами своєї вузько спеціалізованої художньої майстерності у формі авторських шкіл чи студій, але не для пересічних, а лише талановитих учнів. Аналогічну думку відстоює сучасний художник-педагог О. Чурсін: «...далеко не всі, навіть визнані художники, можуть стати справжніми вчителями; ...уміння працювати з молодими художниками, вміння пояснити і показати, довести свої знання і досвід притаманні лише тим педагогам-художникам, які володіють глибокими знаннями і майстерністю [3].

Отже, художню майстерність можна розглядати у вузькому і широкому контекстах. Якщо мова йде про художника-професіонала, то залежно від обраного ним виду образотворчого мистецтва, якому він присвячує свій творчий життєвий шлях, розрізняють категорії графічної, живописної, скульптурної, проектної та композиційної

майстерності. Із тієї позиції, що вчитель образотворчого мистецтва має володіти основами вказаних різновидів ремесла, то і межі його художньої майстерності значно ширші. Адже він має демонструвати дітям віртуозне володіння педагогічним малюнком, різними графічними, живописними, формотворними й оздоблювальними техніками, репрезентувати свою художню продукцію, передусім, як зразка для наслідування вихованцями та, зрештою, як її споживацьку якість для широкого загалу (участь у виставках, конкурсах, фестивалях, ярмарках).

Мистецтво, так само як і природа, підпорядковується певним законам і правилам, що досягаються людським розумом. У межах цієї парадигми художня майстерність формується в контексті дотримання закономірностей і правил виконання певних навчально-творчих завдань. Тому процес її становлення й розвитку супроводжується пізнанням різних видів мистецтва, засвоєнням досвіду видатних майстрів на засадах активізації уваги, волі, спостережливості, кмітливості, емоційної стійкості тощо. Без будь-яких спеціальних на те декларацій саме так і влаштоване навчання більшості художніх спеціальностей, незалежно від формального чи неформального типу школи. Але при цьому слід більше приділяти уваги ґрунтовному розробленню теоретичних засад та вдосконаленню методичної системи формування основ художньої майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі його професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Громов Е. С. Мировоззрение, мастерство, поиск и творчество художника / Е. С. Громов. – М. : Советский художник, 1965. – 200 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – «Богдан», 2005. – 360 с.
3. Чурсін О. В. Мистецькі пленери як засіб підвищення живописної майстерності художників-педагогів [Електронний ресурс] / О. В. Чурсін. – Режим доступу: <http://tihae.org//pdf/t2016-02-15-chursin.pdf>.
4. Шорохов Е. В. Композиция / Е. В. Шорохов. – М.: Просвещение, 1986. – 285 с.
5. Щербаков В. С. Изобразительное искусство. Обучение и творчество / В. С. Щербаков. – М.: Просвещение, 1969. – 272 с.